

Prejšnji teden smo navedli tri primere slovenskih zdomcev, ki so iz različnih razlogov po drugi svetovni vojni zapustili Slovenijo, ko pa so se po skoraj pol stoletja vrnili v domovino – novo, samostojno in demokratično – na obisk in ko so se na državnih uradih prijavi, da bi dobili dokumente o slovenskem državljanstvu, so doživeli novo hladno prho. Rep permanentne revolucije je še vedno opletal naokoli in prizadeval ljudi. Naj trem iz prejšnje številke dodamo še dva primera.

rija, ki se je vlekla skoraj deset let. Spremljal jo je iz daljne Kanade. Bila je nadvse sramotna za slovensko sodstvo, ki se je obnašalo tako kot ves čas po letu 1945, protičloveško, protipravno in zanikrno. Na koncu se je za novo in demokratično Slovenijo Matašičeva zgodba končala s tem, da je človek, ki je bil žrtev nepojmljivih razsežnosti te (resda komunistične) države, umrl v daljni Kanadi, zagrenjen do konca.

Zgodba Antona Novaka

Anton Novak iz Celja je bil eden izmed tistih naših zdomcev, živel je v Nemčiji, ki jim nova in demokratična slovenska država v 90. letih nikakor ni hotela podeliti (vrniti) slovenskega državljanstva, pri čemer so se državni uradniki na vse pretege sklicevali na zakon. Človek in njegova zgodba jih nista zanimala. Pravzaprav sta jih zanimala toliko, da mu očitno prav zaradi njegove zgodbe niso hoteli vrniti slovenskega državljanstva. Zakon, na katerega so se tako radi sklicevali, jim je

Naturaliziranje Slovencev 2. del

Tudi primer **Janeza Matašiča** zgovorno kaže, v kakšni državi živimo. Naj na kratko povzamem njegovo srhljivo zgodbo. Matašič, rojen na Krašnjem vrhu nad Metliko, je bil med vojno na protirevolucionarni strani, potem ko je bil leta 1942 priča številnim partizanskim zločinom v Beli krajini. Kot mnogi drugi, ki so se morali umakniti pred revolucionarnim terorjem, je po koncu vojne odšel v Avstrijo. Aprila 1946 je šel pogledat domov, kako je s starši; ilegalno seveda, saj takrat drugače ni bilo mogoče. Ko se je vračal proti Avstriji, so ga v Ljubljani aretirali in zaprli. Devet mesecev so ga pustili ždeti v bunkerju.

24. 2. 1947 ga je vojaško sodišče obsodilo na 20 let zavora "zaradi vojnih zločinov" oziroma kot "protidržavni element, ki je prišel iz Avstrije rušit domovino", kot so navedli. Ne da bi vedel, česa konkretnega so ga obtožili, je odsedel več

kot 11 let zavora. 9. junija 1957 je pobegnil iz zavora na škofjeloškem gradu. Skrival se je pod Čemšeniško planino in po hudih peripetijah se mu je uspelo prek Karavank rešiti v Avstrijo, tam se je poročil in julija 1958 sta z ženo prišla v Kanado. Avgusta 1968 sta se odpravila na obisk v domovino. Udba ga je aretirala in v komunističnem zaporu je odsedel še šest mesecev. Izpustili so ga šele po pritiskih iz tujine, med drugimi je v državo prispelo več kot 4.000 podpisov delavcev General Motorsa, kjer je bil zaposlen kot orodjar. Matašič je šele v zaporu na Dobu izvedel, po 22 letih, zakaj ga pravzaprav preganjajo oziroma zakaj je bil obsodjen na 20 let in potem več kot 11 let zaprt. Matašič je bil nad vsem tem nesmiselnim trpinčenjem tako razočaran, da je ob vrnitvi v Kanado na jugoslovansko veleposlaništvo v Torontu poslal vlogo, s katero se je odpovedal jugoslovanskemu držav-

ljanstvu. Samo s tem si je takrat lahko privezal zelo prizadeto dušo.

Polomljena demokracija

Septembra 1990 je prišel v Slovenijo na hčerkino poroko. Ob obisku decembra 1992 je na matičnem uradu v Metliki nič hudega sluteč zaprosil za slovensko državljanstvo. Bil je vznesen nad novo slovensko državo in še z demokracijo povrh. Tam pa so mu odgovorili, da državljanstva ne more dobiti, ker se mu je prej (čeprav jugoslovanskemu) odpovedal. Vzrok, zakaj je to storil, jih seveda ni zanimal. Uradnica se je sklicevala na zakon o državljanstvu iz leta 1946 in mu na koncu dejala, da je edini način, če hoče dobiti slovensko državljanstvo, da tu živi leto in pol.

4. decembra 1992 se je zgledil tudi pri javnem tožilcu Antonu Drobničju in mu izročil vlogo za obnovo procesa, ta pa jo je izročil kazenskem oddelku. Sledila je še ena kalva-

dajal diskrecijsko pravico, s katero so lahko po svoji (subjektivni!) presoji odločali, ali bodo komu podelili državljanstvo ali ne.

Anton Novak je že od 60. let živel v Nemčiji, kamor je odšel "s trebuhom za kruhom". Bil je narodno zelo zaveden. "Balkanske posle" je vedno sovražil. Med njimi je bil tudi Damoklejev meč, ki je visel nad njim, vedno kadar je obiskal svoje rodno in ljubo mu Celje. Vedno se je bal, da bodo prišli ponj (ga tako rekoč ugrabili) in ga poslali na služnje vojaškega roka. Tej večni bojazni se je lahko ognil le na en način. Leta 1980 se je "prostovoljno" odpovedal jugoslovanskemu državljanstvu, ker ni hotel služiti vojske v osvraženi jugokomunistični JLA. 16. 2. 1982 je dobil odločbo o odpustu.

Pred vrati postave

Ko se je leta 1990 v Sloveniji začela demokracija, se je odločil, da bo

zaposil za slovensko državljanstvo. Ni ga hotel pridobiti zaradi gmotnih koristi, ampak simbolično, zaradi časti. Poročen je bil s Slovenko in tudi njegova hčerka je govorila tekoče slovensko. Prošnjo za državljanstvo je 22. 12. 1991 poslal na ministrstvo za notranje zadeve. Odgovorili so mu 1. 3. 1992 in v odgovoru zapisali, da po zakonu o državljanstvu Republike Slovenije nima pogojev za pridobitev slovenskega državljanstva; to bi lahko dobil z izredno naturalizacijo, ali če bi leto in pol živel v Sloveniji. Po mnenju Nade Končina, takratne načelnice Uprave za upravne zadeve na Beethovnovi ulici v Ljubljani, bi mu slovensko državljanstvo lahko podelili le, če bi bilo to v korist države Slovenije iz znanstvenih, gospodarskih, kulturnih, nacionalnih ali podobnih razlogov. O tem pa odloča vlada po mnenju njene uprave. Ta uprava pa je imela pri dodeljevanju državljanstev diskrecijsko pravico, kar je pomenilo, da je lahko sama ocenila oziroma določila, ali bo nekemu državljanstvo podelila ali ne.

Novak je izpolnjeval vsaj dva v zakonski določbi o izredni naturalizaciji navedena pogoja, to sta "nacionalni in podobni razlog". Država Slovenija bi njemu in še nekaterim drugim morala podeliti (vrniti) slovensko državljanstvo prav iz nacionalnega razloga. Šlo je za obvezo in hkrati za simbolno dejanje, s katerim bi domači in tuji javnosti pokazala, da je pretrgala vezi s komunističnim totalitarizmom oziroma komunistično miselnostjo in da se odločno in ponosno zavzema za vsakega Slovenca, ki si to seveda zasluži ali želi. In Anton Novak, Janez Matašič in nekateri drugi, ki so v 90. letih imeli probleme pri pridobivanju slovenskega državljanstva, so si to več kot zaslužili. Zanj so pred državnimi organi izkazali interes, s čimer so izpolnili glavni pogoj. Na vrsti je bila država. Ta pa je s svojim indoktriniranim uradništvom povsem odpovedala.

"Levi" in "desni"

Anton Novak je bil strokovnjak za nekatere elemente, ki se uporabljajo v gasilstvu. Slovenskemu gasilskemu muzeju je podaril številne naprave.

Toda slovenska demokracija ga je zaradi arogance uradnikov na notranji upravi zelo razočarala. Dejal je, da za državljanstvo ne bo prosjačil in da ne razume, kako je kaj takega v "novi" Sloveniji sploh mogoče. To razočaranje ga je posledično tudi oddaljilo od nekaterih znancev v Sloveniji.

Za take primere je bil pristojen tudi vladni urad za Slovence po svetu (če je bila že služba pri MNZ povsem neobčutljiva, kaj občuljiva, arogantna do temeljnih nacionalnih interesov), ki ga je takrat vodil Peter Vencelj, poleg te službe pa še ministrstvo za zunanje zadeve. Žal so tudi ti molčali. Uradnik urada za Slovence po svetu mi je takrat – deset let je od tega – presenečeno dejal, da oni ne vedo za te primere niti za moje (takratno) pisanje o tej problematiki. Pri tem me je vprašal, zakaj se nisem posvetoval z njimi. Bil sem ga prisiljen spomniti, kdo je za kaj plačan.

Notranje ministrstvo je 30. 5. 1994 poslalo Novaku dopis, podpisan je bil Zdenko Renko, načelnik oddelka in svetovalec ministra, ki je sodu izbilo dno. Novak jim je odgovoril 21. 7. 1994. Ker je njegov odgovor zelo zgovoren in je danes, po desetih letih že dokument, naj ga povzamemo; tudi zato, da bomo videli, v kakšne stiske so takratni indoktriniranci spravljali ljudi, ki so si zelo želeli tudi formalnost slovenskega državljanstva.

Naturalizacija Slovencev

"Spoštovani! Potrjujem prejem

vašega pisma z dne 30. 5. 1994. Prepričan sem, da gre za navadno 'pomoto' (kakršnih je bilo od leta 1945 na desettisoče), kajti kakršna koli 'izredna naturalizacija' se na mene kot na rojenega Celjana in Štajerca ne more nanašati. Kot vsi pri nas doma, govorim tudi jaz tekoče slovensko, sem pismen (v latinici), obvladam uporabljati jedilni pribor, žepne robčke, računalnik in podobne civilizacijske pripomočke. Torej lahko upravičeno sklepate (da razumete, od rdečih aparatčikov niti ne pričakujem), da tako imenovano 'izredno naturalizacijo' hvaležno odklanjam.

Dobronamerno vam predlagam, da ta način domestikacije uporabljate za tiste, ki so rojeni onkraj Drine, pri Čupriji, pod Kozaro, za Karpati ali ob Kilimandžaru. Popolnoma nerazumljivo (ali pa tudi ne...) je, da od slovenskih zdomcev zahtevate, naj se 'izredno naturalizirajo', vodja hrvaških fašistov Dobroslov Paraga pa je dobil slovenski potni list tako rekoč mimogrede. Isto velja za nekaj sto obristov bivše 'jna', ki so najrazličnejših balkanskih narodnosti. Vsekakor demokratični in ah, tako evropski kriteriji, zanimivo...

Naj na kratko moje stališče ponovim, tako da bo razumljivo tudi absolventom kumrovske univerze in podobnim samoupravnosocialističnim izobražencem: 1.) rdeča oblast bivše 'seferije' — oz. njeni 'SRS' lakaji — mi je slovensko državljanstvo brez moje privolitve odvzela. Slovensko državljanstvo mi

je bilo na nezakonit in pravno skrajno dvomljiv način uradno ukradeno; 2.) dolžnost Republike Slovenije kot pravne naslednice jugoimperije je, da vse storjene krivice popravi; 3.) upravičeno (čeprav malce navivno) sem pričakoval, da se bo to po skoraj dveh letih zgodilo.

Kako to popravljanje krivic izgleda v praksi:

— skrajno nesramno sprenevedanje in neresnično navajanje dejstev (pismo MNZ z dne 1. 3. 1992);

— postavljanje poniževalnih pogojev (tako imenovana 'izredna naturalizacija');

— ponovne grožnje z ustavitvijo postopka (pismi MNZ z dne 14. 9. 1993 in 30. 5. 1994).

Za tiste papirje, ki ste jih vsem drugim – razen seveda zdomcem – inflacijsko podeljevali, ne bom beračil.

Ne mislim vas več nadlegovati. Dost 'mam!

Tudi opravičiti se moram: mislil sem, da je v Sloveniji napočil nov čas. Čas demokracije in svobode. Čas, ko oblast ne bo več delila ljudi na 'naše' in na 'sovražnike ljudstva', na 'delovno ljudstvo' in na 'zdomce'. Oprostite, zmotil sem se. Nič se ni spremenilo."

Poteptani upi

To je bilo nekaj zgodb, le na kratko obnovljenih. Dogajale so se v devetdesetih letih, potem ko je bilo formalno konec komunističnega režima, ko so mnogi, ki so pred njim reševali svoja življenja v tujini, upali, da je zdaj končno, po dolgih desetletjih pregnanstva in trpljenja po tujih deželah, daleč stran od domovine in vsega, kar ta pomeni, napočil čas vrnitve, vsaj simbolne vrnitve, ki bi jo ovekovečili s papirjem oziroma dokumentom, imenovanim slovensko državljanstvo. Upanje se jim ni uresničilo. Nova demokratična slovenska oblast ga je še enkrat pokopala globoko v brezno sovraštva, predsodkov in nečlovečnosti. Ista država, ki je zdaj – v liberalnih časih – polna besed o kršitvah človekovih pravic in kršitvah zakonov. Seveda, zdaj gre za neslovence, ti pa so več kot dobrodošli, saj bodo volili "njih".

Ivo Zajdela

Janez Matašič je s strani komunistov doživel neizmerno trpinčenje in preganjanje. Nova demokratična Slovenija mu ni vrnila državljanstva niti ga ni sodno rehabilitirala. Umrl je zagrenjen v daljni Kanadi. Slika je nastala junija 1995 na Čemšenški planini (kjer se je skrival po pobegu iz zapora), ko je obiskal Slovenijo.

Fotografiji: Ivo Zajdela